

Számviteli tanácsadó 2020/4. - Álláspont

Andor Ágnes¹: A járvány hatása a 2019. üzleti évi számviteli beszámolókra

A COVID-19 világjárvány 2020 márciusában begyűrűzött Magyarországra is. A tavasz számos társaság esetében egybeesik a mérlegkészítési időszakkal is, így releváns kérdésként merül fel az, hogy a járvány okozta gazdasági, pénzügyi hatásokat figyelembe kell-e venni a 2019. üzleti évről készült számviteli beszámolóknak.

Hivatkozott jogszabályok: Szt. 41. § (1), (2) bek., 46. § (4) bek., 53-56. §, 60. § (2) bek., 61. § (1) bek.

Címkék: járvány, vírus, COVID-19, mérlegkészítés, módosító esemény, értékelés

A cikkben azt a - jelen körülmények között talán legfontosabb - kérdéskört járom körül, hogy a világjárvány okozta gazdasági, pénzügyi hatásokat (például értékvesztéseket, terven felüli leírásokat) figyelembe kell-e venni a 2019. üzleti évről készült számviteli beszámolóknak. A gondolatsort a Nemzetközi Pénzügyi Beszámolási Standardok (a továbbiakban: IFRS-ek) szerinti alapelvekkel kezdem, ennek oka elsősorban az, hogy a kérdéssel kapcsolatos útmutatás itt jól megfogható. Ezt követően bemutatom, hogy a számvitelről szóló 2000. évi C. törvény (a továbbiakban: számviteli törvény vagy Szt.) rendelkezései szerint milyen elveket kell (kellene) követnünk, ahol - mint látni fogjuk - korántsem olyan világos a jogalkotói szándék.

1. Az IFRS-ek alapján készült 2019. üzleti évi számviteli beszámolók

A beszámolási időszak utáni eseményekről szóló IAS 10 standard foglalkozik azzal a kérdéskörrel, mikor kell egy gazdálkodónak módosítani a pénzügyi kimutatásait a beszámolási időszak utáni események miatt. A standard alapján a beszámolási időszak utáni események azok az akár kedvező, akár kedvezőtlen események, amelyek a beszámolási időszak vége és a pénzügyi kimutatások közzétételre történő jóváhagyásának időpontja között történnek. Ennek alapján kétféle eseményt lehet megkülönböztetni: a beszámolási időszak utáni módosító eseményeket és a beszámolási időszak utáni nem módosító eseményeket.

A beszámolási időszak utáni módosító események a beszámolási időszak végén fennállt körülményeket igazolnak. Ezek tehát olyan fejlemények, amellyel kapcsolatos tény vagy körülmény már a mérlegfordulónapon fennállt, csak éppen az ezzel kapcsolatos információra a mérlegfordulónapot követően derült fény. Példaként vegyük azt, hogy a gazdálkodó mérlegfordulónapja 20X0. december 31.! Ha például 20X1. január harmadik hetében derül ki, hogy a társaság egyik vevője felszámolási eljárás alá került, akkor az adott vevővel szemben a mérlegfordulónapon fennálló követelés - nagy valószínűség szerint - kétes követelésnek minősül, hiszen a vevő feltételezhetően már december végén is fizetéseképtelen volt. Ebben az esetben a követelés beszedésének bizonytalansága módosító eseménynek minősül, azaz a követelés értékvesztését a 20X0. évi beszámolóban kell elszámolni.

A beszámolási időszak utáni nem módosító események a beszámolási időszak után keletkezett körülményeket igazolnak. Az a tény, körülmény, amellyel kapcsolatos információ a mérlegfordulónapot követően vált ismertté, a mérlegfordulónapon még nem állt fenn. Ha például 20X1. márciusban a versenytárs piacra dob egy teljesen új technológiai megoldást nyújtó terméket, és ezt követően a társaság saját készletére vonatkozó kereslet drasztikusan visszaesik, akkor az nem

¹ adjunktus, Budapesti Corvinus Egyetem

módosító eseménynek minősül, hiszen ez a körülmény 20X0. december 31-én még nem állt fenn. Ez azt jelenti, hogy a készletre elszámolt esetleges értékvesztés hatását a 20X1. üzleti évi beszámolóban kell elszámolni.

Mi a helyzet a koronavírus okozta helyzettel és a 2019. üzleti évi számviteli beszámolókkal? A koronavírus okozta pénzügyi hatások az IAS 10 standard alapján módosító eseménynek minősülnek vagy sem? A 2019. december 31-i mérlegfordulónappal készült hazai beszámolókkal kapcsolatban egyöntetűnek mondható a szakma álláspontja, miszerint a járvány nem módosító eseménynek minősül. 2019. december 31-én a vírus nagy valószínűség szerint még csekély számban volt jelen a világban, illetve senki sem feltételezte, hogy a vírus terjedése a jelenleg ismert következményekhez vezet. (A WHO 2020. január 30-án hirdette ki a nemzetközi járványügyi szükséghelyzetet.) Az IAS 10 standard alapján, ha egy beszámolási időszak utáni esemény nem módosítónak minősül, de egyébként a társaság működésére gyakorolt hatása jelentős, akkor azt a Kiegészítő megjegyzésekben részletesen be kell mutatni. Jelen helyzetben rendkívül nehéz annak megítélése, hogy a járvány hatásaival kapcsolatban milyen terjedelmű és tartalmú szöveges közzététel javasolt. Egyrészt jelen körülmények között szinte lehetetlen megbízhatóan megbecsülni a várható gazdasági, pénzügyi hatásokat, másrészt érdemes elkerülni a felesleges pánikkeltést is. Ugyanakkor a gazdaság szereplőire megnyugtatóan hathat, ha a közzétételekben az olvasható, hogy a társaság törekszik a gazdasági helyzetének elemzésére és az azzal kapcsolatos stratégia megalkotására. A járvány fő üzleti tevékenységekre, árbevételre, termelésre, beszállítói láncra gyakorolt hatásait mindenképpen célszerű megragadni, ha lehetséges, akár számszerű formában is.

A 2019. december 31-ét követő mérlegfordulónapok kapcsán egyedi mérlegelés szükséges, az események ugyanis eltérő időben jelentkeztek és hatottak a különböző országokban és szektorokban. A hazai társaságokat tekintve a járvány a 2020. február 29-i mérlegfordulónapra készülő beszámolók kapcsán már nagy valószínűséggel módosító eseménynek minősül, a 2020. március 31-i mérlegfordulónapra készülő beszámolók esetében pedig már egészen biztosan. A külföldi anyavállalat részére készülő, 2020. első negyedévi belső pénzügyi jelentésekben a járvány hatásait szintén figyelembe kell venni.

Az említettek kapcsán egyetlen, de nagyon fontos kivételt fogalmaz meg az IAS 10 standard. Ez pedig a vállalkozás folytatásának elve. Azok a mérlegfordulónap utáni események, amelyek azt jelzik, hogy a társasággal kapcsolatban már nem teljesül a vállalkozás folytatásának elve (azaz a társaság működése alapjaiban került veszélybe), mindig módosító eseménynek minősülnek.

2. A számviteli törvény alapján készült 2019. üzleti évi számviteli beszámolók

Az IFRS-ekkel ellentétben a számviteli törvény nem különbözteti meg az üzleti évet módosító és nem módosító események hatását. Így annak megítéléséhez, hogy egy mérlegfordulónapot követő esemény hatását melyik üzleti évi beszámolóban kell figyelembe venni, a számviteli törvény alapelveit és részletszabályait szükséges áttekinteni.

A számviteli törvény a mérlegkészítés időpontja meghatározást használja, amely az IFRS-ek rendszerében teljesen ismeretlen kategória. A mérlegkészítés időpontja a társaság által meghatározott azon mérlegfordulónapot követő időpont, amely időpontig a megbízható és valós vagyoni helyzet bemutatásához szükséges értékelési feladatokat el lehet és el kell végezni. A mérlegkészítés időpontjáról a társaság szabadon dönt a számviteli politikájában, amely akár a beszámoló leadási határidőt (május 31-ét) közvetlenül megelőző időpont is lehet. A gazdálkodónak olyan időpontot célszerű választania, ameddig a számviteli törvény által előírt év végi értékelési feladatok reálisan elvégezhetők, illetve az értékeléshez szükséges információk is rendelkezésre állnak. Nemzetközi vállalatcsoportokban jellemző a mérlegfordulónaphoz közeli mérlegkészítési időpont választása annak érdekében, hogy a külföldi anyavállalat számára a konszolidáláshoz és menedzsment riportokhoz szükséges végleges számviteli adatok minél előbb előálljanak. Akár a január 15-i mérlegkészítési időpont is elfogadható lehet, ha ezen rövid idő alatt a társaság a záráshoz szükséges információkat valóban be tudja szerezni.

Az általános elvek között mindenképpen említést érdemel a teljesség elve. Eszerint a tárgyévi beszámolóban be kell mutatni azokat a gazdasági eseményeket is, amelyek az adott üzleti évre vonatkoznak, és a mérlegfordulónapot követően, de még a mérleg elkészítését megelőzően váltak ismertté. Az óvatosság elve alapján a tárgyévi eredmény meghatározásakor figyelembe kell venni az előrelátható kockázatot és feltételezhető veszteséget akkor is, ha az az üzleti év mérlegfordulónapja és a mérlegkészítés időpontja között vált ismertté. A mérlegfordulónapon várható veszteség elszámolása tehát nem mérlegelés kérdése, és független attól a körülménytől is, hogy a veszteségre utaló információk csak mérlegkészítési időszakban váltak ismertté. A számviteli törvény 46. § (4) bekezdésében foglalt általános értékelési elv szerint a mérlegkételemek értékelése során figyelembe kell venni minden olyan értékcsökkenést, értékvesztést, amely a mérleg fordulónapján meglévő eszközöket érinti, és amely a mérlegkészítés időpontjáig ismertté vált. Az általános szabályokból azonban - láthatóan - nem fogható meg egyértelműen, hogy az értékelések során a mérleg fordulónapján vagy a mérlegkészítés időpontjában fennálló piaci értékhez kell-e viszonyítani. Minebből adódóan vizsgáljuk meg az egyes értékeléssel kapcsolatos részletszabályokat mérlegcsoportonként!

a) Az *immateriális javak és a tárgyi eszköz terven felüli értékcsökkenése* kapcsán a számviteli törvény 53. § (2) bekezdése azt írja elő, hogy az eszköz a használhatóságának megfelelő, a mérlegkészítéskor érvényes (ismert) piaci értéken szerepeljen a mérlegben. A zárójel használata nem egyértelmű abban a tekintetben, hogy a zárójelben szereplő és az azt megelőző szó között „és”, esetleg „vagy” kapcsolat áll fenn. A mérlegkészítéskor érvényes és mérlegkészítéskor ismert piaci érték ugyanis nem feltétlenül jelenti ugyanazt. A mérlegkészítéskor ismert piaci érték vonatkozhat mérlegfordulónapi körülményre is, amely csak a mérlegkészítéskor jutott a társaság tudomására.

b) Ha az *immateriális vagy tárgyi eszköz terven felüli értékcsökkenése* kapcsán az eszközt a nyilvántartásokból is *ki kell vezetni* (selejtezés, feleslegessé válás, a jog teljes korlátozása stb.), akkor a terven felüli értékcsökkenést a kivezetés időpontjával kell elszámolni. [Szt. 53. § (2) bek.] Ezzel az előírással a jogszabályszöveg saját magával kerül ellentmondásba, hiszen ha egy januári káresemény miatt indokolt terven felüli értékcsökkenést és eszközkivezetést januárban kell elszámolni, akkor az eszköz nyilvánvalóan nem mérlegkészítéskor érvényes, hanem eredeti mérlegfordulónapi könyv szerinti értéken szerepel a mérlegben. (Másképpen az eszköz december 31-én még használatban volt, működött, nehezen lenne elképzelhető, hogy nulla értéken vagy egyáltalán ne szerepeljen a mérlegben.)

c) Ha az *immateriális jószágnál, tárgyi eszközknél* a piaci érték alapján meghatározott terven felüli értékcsökkenés elszámolásának okai már nem vagy csak részben állnak fenn, *az elszámolt terven felüli értékcsökkenést meg kell szüntetni*, az immateriális jószágot, a tárgyi eszközt a piaci értékére vissza kell értékelni. [Szt. 53. § (2) bek.] Ennek kapcsán a szöveg nem tesz említést arról, hogy mérlegkészítéskori vagy a mérleg fordulónapján fennálló piaci értékről van-e szó.

d) A gazdasági társaságban lévő *tulajdoni részesedést jelentő befektetésnél* - függetlenül attól, hogy az a forgóeszközök vagy a befektetett pénzügyi eszközök között szerepel - *értékvesztést* kell elszámolni a befektetés könyv szerinti értéke és a piaci értéke közötti veszteségjellegű különbözet összegében, ha ez a különbözet tartósan mutatkozik és jelentős összegű. [Szt. 54. § (1) bek.] Itt hasonlóképpen nem találunk utalást arra, hogy a mérlegkészítéskori vagy a mérleg fordulónapján fennálló piaci értékről van-e szó.

e) Ha a gazdasági társaságban lévő *tulajdoni részesedést jelentő befektetés* - függetlenül attól, hogy az a forgóeszközök vagy a befektetett pénzügyi eszközök között szerepel - mérlegkészítéskori piaci értéke jelentősen és tartósan magasabb, mint a befektetés könyv szerinti értéke, a különbözettel a korábban elszámolt *értékvesztést visszairással* csökkenteni kell. [Szt. 54. § (3) bek.] Ez a részletszabály egyértelműen a mérlegkészítés időpontjában fennálló piaci értékre hivatkozik.

f) A *hitelviszonyt megtestesítő, egy évnél hosszabb lejáratú értékpapírnál* - függetlenül attól, hogy az a forgóeszközök vagy a befektetett pénzügyi eszközök között szerepel - *értékvesztést* kell elszámolni, ha a hitelviszonyt megtestesítő értékpapír könyv szerinti értéke és a felhalmozott kamatot nem tartalmazó piaci értéke közötti különbözet veszteségjellegű, tartósan mutatkozik és

jelentős összegű. [Szt. 54. § (4) bek.] Ennek kapcsán a szöveg nem tesz említést arról, hogy a mérlegkészítéskori vagy a mérleg fordulónapján fennálló piaci értékről van-e szó.

g) Ha a *hitelviszonyt megtestesítő, egy évnél hosszabb lejáratú értékpapír* függetlenül attól, hogy az a forgóeszközök vagy a befektetett pénzügyi eszközök között szerepel - mérlegkészítéskori piaci értéke jelentősen és tartósan magasabb, mint a könyv szerinti értéke, a különbözettel a korábban elszámolt *értékvesztést visszairással* csökkenteni kell. [Szt. 54. § (6) bek.] Ez a részletszabály egyértelműen a mérlegkészítés időpontjában fennálló piaci értékre hivatkozik.

h) A *hitelviszonyt megtestesítő, éven belüli vagy egyéves lejáratú értékpapír* beszerzési értéken *értékelhető* mindaddig, amíg a kibocsátó a lejáratkor, a beváltáskor várhatóan a névértéket (és a felhalmozott kamatot) megfizeti. [Szt. 61. § (1) bek.] Ebből következően értékvesztést akkor szükséges elszámolni, ha a névérték és a felhalmozott kamat teljes megfizetésével kapcsolatban kétség merül fel. Ennek kapcsán azonban a szöveg nem tesz említést arról, hogy a mérlegkészítéskori vagy a mérleg fordulónapján fennálló viszonyokról van-e szó.

i) A készletek értékvesztése kapcsán a részletszabályok különbséget tesznek a vásárolt és a saját termelésű készletek között. Ha a *vásárolt készlet* könyv szerinti értéke jelentősen és tartósan magasabb, mint a mérlegkészítéskor ismert tényleges piaci értéke, akkor azt a mérlegben a tényleges piaci értéken kell kimutatni, és a készlet értékét a különbözetnek *értékvesztéskénti* elszámolásával kell csökkenteni. [Szt. 56. § (1) bek.] A törvényszöveg nem fogalmaz egyértelműen, gondolhatunk a mérlegkészítéskor fennálló piaci értékre, de úgy is értelmezhetjük, hogy a mérlegkészítés időpontjáig ismertté vált, mérlegfordulónapra vonatkozó „tényleges” piaci információkat kell figyelembe venni.

j) Ha a *saját termelésű készlet* könyv szerinti értéke jelentősen és tartósan magasabb, mint a mérlegkészítéskor ismert és várható eladási ára, akkor azt a mérlegben a még várhatóan felmerülő költségekkel csökkentett, várható támogatásokkal növelt eladási áron számított értéken kell kimutatni, és a készlet értékét a különbözetnek *értékvesztéskénti* elszámolásával kell csökkenteni. [Szt. 56. § (1) bek.] Ennél a szövegrészletnél a mérlegkészítéskori értékelés valószínűbb, mert a mérlegfordulónapra vonatkozó eladási árnál nehezen értelmezhető az a jelző, hogy „várható”.

k) A számviteli törvény a *készletek* piaci árváltozása mellett további esetet is említ. Eszerint a készlet könyv szerinti értékét csökkentetten kell a mérlegben szerepeltetni, ha a készlet a vonatkozó előírásoknak (szabvány, szállítási feltétel, szakmai előírás stb.), illetve eredeti rendeltetésének nem felel meg, ha megrongálódott, a felhasználása, értékesítése kétségessé vált, vagy feleslegessé vált. A készlet értékének csökkentését - a különbözetnek *értékvesztéskénti* elszámolásával - ez esetben addig a mértékig kell elvégezni, hogy a készlet a használhatóságnak (az értékesíthetőségnek) megfelelő, mérlegkészítéskor, illetve a minősítés elvégzésekor érvényes (ismert) piaci értéken (legalább haszonanyagáron, illetve hulladékértéken) szerepeljen a mérlegben. [Szt. 56. § (2) bek.] Itt sem egyértelmű feltétlenül, hogy a mérlegkészítéskori vagy a minősítéskori értékadatot kell alapul venni, az utóbbi lehet akár a mérlegfordulónap is.

l) Ha a *készlet* piaci értéke jelentősen és tartósan meghaladja könyv szerinti értékét, a különbözettel a korábban elszámolt *értékvesztést visszairással* csökkenteni kell. Ennek kapcsán a szöveg nem tesz említést arról, hogy a mérlegkészítéskori vagy a mérleg fordulónapján fennálló piaci értékről van-e szó.

m) A *követelések* kapcsán (ideértve az eszközbeszerzésekre fizetett előlegeket, a pénzeszközöket, a tartós kölcsönöket és a követelés tartalmú aktív időbeli elhatárolásokat is) *értékvesztést* kell elszámolni a mérlegkészítés időpontjában rendelkezésre álló információk alapján a követelés könyv szerinti értéke és a követelés várhatóan megtérülő összege közötti veszteségjellegű különbözet összegében, ha ez a különbözet tartósan mutatkozik és jelentős összegű. [Szt. 55. § (1) bek.] A törvényszöveg alapján mérlegkészítéskori információkat kell figyelembe venni, de nem egyértelmű, hogy milyen időpontban várható megtérülő összegről van szó, akár gondolni lehet a mérlegfordulónapon várhatóan megtérülő összegre is.

n) Ha a *vevő*, az *adós* minősítése alapján a követelés várhatóan megtérülő összege jelentősen meghaladja a követelés könyv szerinti értékét, a különbözettel a korábban elszámolt *értékvesztést*

visszairással csökkenteni kell. [Szt. 55. § (3) bek.] Ennek kapcsán a szöveg nem tesz említést arról, hogy a mérlegkészítéskori vagy a mérleg fordulónapján fennálló várható értékről van-e szó.

o) Céltartalékot kell képezni azokra a kötelezettségekre, amelyek a mérlegfordulónapon valószínű vagy bizonyos, hogy fennállnak, de összegük vagy esedékességük időpontja még bizonytalan, és azokra a vállalkozó a szükséges fedezetet más módon nem biztosította. [Szt. 41. § (1) bek.] Céltartalékképzési kötelezettség egyértelműen a mérlegfordulónaphoz köthető kötelelemhez kapcsolódik. A jövőbeni költségekre képezhető céltartalék olyan kötelemmel kapcsolatos, amelyekről a mérlegfordulónapon feltételezhető vagy bizonyos, hogy a jövőben felmerülnek, de összegük vagy felmerülésük időpontja még bizonytalan. [Szt. 41. § (2) bek.]

p) A devizás eszközöket és kötelezettségeket az üzleti év mérlegfordulónapjára vonatkozó választott devizaárfolyamon átszámított forintértéken kell kimutatni. [Szt. 60. § (2) bek.] A devizás átértékelés kapcsán tehát egyértelműen a mérlegfordulónapi értékeket kell alapul venni.

q) A származékos ügyletek (derivatívák) év végi értékelésekor hasonlóképpen a mérlegfordulónapi valós érték vagy belső érték alapján kell az értékeléseket elvégezni.

Milyen következtetésekre juthatunk a részletszabályok e kimerítő felsorolását követően? Az első konklúzió mindenképpen az, hogy az év végi értékelésekre vonatkozó részletszabályok nem egységesek, a törvény összesen hétféle megfogalmazást használ. Ezek közül vannak egyértelmű megfogalmazások (mérlegfordulónapi, illetve mérlegkészítéskori értékek alapul vétele), de előfordulnak többféleképpen értelmezhető szövegezések is. Ugyanakkor a megbízható, valós vagyoni összkép szempontjából egyáltalán nem szerencsés, hogy a mérlegben kimutatott vagyon egy része mérlegfordulónapi piaci értéken szerepel, egy része pedig mérlegkészítéskori értékviszonyokat tükröz. Ez az értelmezési bizonytalanság eddig is fennállt, és a társaságok ezzel kapcsolatos gyakorlata is vegyes volt, de talán eddig soha nem volt ekkora számszaki hatása és jelentősége, mint jelen gazdasági körülmények között. A témával kapcsolatban a Magyar Könyvvizsgálói Kamara honlapján 2020. március 20-án megjelent egy közlemény a koronavírussal kapcsolatban: „A kamara vezetése már jelezte a pénzügyi kormányzat részére, hogy szükségesnek tartja a vállalkozások törvényes beszámolókészítési és könyvvizsgálati kötelezettségei teljesítésének a megsegítését célzó központi intézkedések meghozatalát, például a beszámolási és adóbevallási határidők esetleges meghosszabbítását vagy a mérlegkészítés napjára előírt értékelési eljárások alóli átmeneti felmentés megadását.” A beszámolási kötelezettségre előírt határidő esetleges meghosszabbításáról - jelen cikk kéziratának 2020. március 29-i lezárásáig - egyelőre nincs információ. A 2019. üzleti évi beszámolókkal kapcsolatos értékelési eljárások mellőzését szakmai szempontból megkérdőjelezhetőnek tartom.

Sajnos a társaságok gyakorlatában eddig is megfigyelhető volt az a jelenség, hogy a mérlegkészítés időpontját aszerint módosították egyik üzleti évről a másik üzleti évre, hogy a tárgyévi eredmény elszámolása szempontjából mi volt éppen a „kívánatos”. Ez a kreatív elgondolás most még veszélyesebb eredményhez vezethet. Szélsőséges esetben az is előfordulhat, hogy egy társaság - jelen gazdasági helyzetet látva - utólag januárra módosítja a 2019. üzleti évre vonatkozó mérlegkészítési időpontját (erre vonatkozóan a számviteli törvény nem tartalmaz előírást, így kifejezett tiltást sem). Így a társaság a 2019. üzleti évet (és osztalékfizetési alapot) megkímélheti az esetlegesen elszámolandó veszteségektől, és „menti, ami még menthető”.

Mi lehet a megoldás? Személyes szakmai véleményem szerint a magyar beszámolókból is a mérlegfordulónapi értékviszonyok és körülmények tükrözése lenne indokolt, hasonlóan az IFRS-ekhez. Sajnos sem ez, sem az ellenkezője nem olvasható ki a törvény hatályos szövegezéseiből. Az üzleti évet módosító és nem módosító események hazai bevezetése egyúttal megoldaná azt - a szakmailag erősen kifogásolható - helyzetet is, hogy egy társaság beszámolója aszerint mutasson más képet, hogy a társaság milyen időpontot jelöl ki mérlegkészítési időpontként az öt hónapos időszak alatt. Addig is kísérjük figyelemmel a Pénzügyminisztérium és a Magyar Könyvvizsgálói Kamara ezzel kapcsolatos további szakmai útmutatásait!

TARTALOMJEGYZÉK

A tartalomjegyzék megjelenítéséhez kattintson a szürke háttérű szövegrészen jobb egér gombbal és válassza ki a Mező frissítése menüpontot.